

organizacije, aktivnost in različne politične usmeritve emigrantov v Jugoslaviji. Aleksej Kalc je na to temo objavil že več razprav; daljša je izšla leta 1996 v 8. številki *Annales* v italijanščini. Tema je bila v slovenskem zgodovinoписju že večkrat obravnavana, a še vedno ni dovolj kompleksno raziskana. V zadnjem času se z njo ukvarja tudi tržaški italijanski zgodovinar Piero Purini, katerega razprava z naslovom Raznarodovanje slovenske manjšine v Trstu - Problematika ugotavljanja števila neitalijanskih izseljencev iz Julijske krajine po prvi svetovni vojni je objavljena v tej številki Prispevkov.

Prispevek *Oriette Moscarda* govori o množičnem izseljevanju iz Istre po drugi vojni, dogajanju, ki je v zadnjem času aktualno tudi v Sloveniji. Avtorica ugotavlja, da je celotno izseljevanje, čeprav je potekalo v več fazah, enoten fenomen. Njegov rezultat je bila izselitev skoraj vse italijanske skupnosti iz Istre, kar je drastično spremenilo njeno podobo. Obe tezi - jugoslovanska, po kateri je bilo izseljevanje zlasti rezultat propagande italijanske vlade in ekonomsko pogojeno, ter italijanska, ki govori o posebnem načrtu jugoslovanskih oblasti za etnično čiščenje - kot ugotavlja avtorica, ne zdržita kritične presoje. Izseljevanje je bilo rezultat prepletanja različnih dejavnikov. Čeprav so o tej problematiki izšla številna dela, menim, da jih zgodovinarji, še posebno pa slovenski in hrvaški, doslej še nismo dovolj osvetlili, da bi lahko bolje ocenili to nedvomno travmatično dogajanje.

Za konec le kratek komentar ob igri števil, ki jo tako radi igramo ne le pri vprašanju izseljenih iz Istre, ampak tudi ubitih v fojbah, pobitih domobrancev in še kaj bi se našlo. "Uradne" ocene govorijo o 350.000 izseljenih, kar avtorica ovrže in ocenjuje, da se je izselila polovica prebivalstva iz regije, ali po njenem od 250.000 do 300.000 ljudi. Istra je skupaj z otoki in Reko (po Schiffrerju) imela manj kot 400.000 prebivalcev, po jugoslovanskem popisu oktobra 1945 skupaj z Zadrom ne več kot 365.000. 250.000, še manj pa 300.000, ni polovica tega. Celotna cona B in tisti del cone A, ki je bil leta 1947 priključen Jugoslaviji (Sloveniji), je skupaj imela okrog 550.000 prebivalcev, s čimer se približamo polovici. A znani so podatki s tega območja, ki so usklajeni tudi z italijanskimi zgodovinarji - nekaj nad 20.000 optantov, v veliki večini t.i. regnicolov. Prav tako italijanski zgodovinarji soglašajo s podatkom, da se je iz koprškega okraja izselilo nekaj nad 25.000 ljudi, skupaj z delom cone A, ki je bil leta 1954 priključen Sloveniji, nekaj nad 27.000. To pomeni, da bi se moralo iz hrvaškega območja po sodbi avtorice izseliti med 210.000 do 260.000 ljudi od nekaj nad 300.000 prebivalcev. Ali je bila Istra res tako izpraznjena? Število odseljenih, s katerim se je dolga leta manipuliralo in se še vedno manipulira, tako ostaja zlasti vprašanje hrvaškega in italijanskega zgodovinoписja.

Nevenka Troha

B o ž o R e p e , D u š a n N e ć a k , A n a N u š a K e r n : Naše stoletje, učbenik za zgodovino v osmem razredu osnovne šole, Modrijan, Ljubljana 1997, 230 strani, ilustr.

Na slovenskem knjižnem trgu se je pojavil še en učbenik za zgodovino v osmem razredu osnovne šole. Izdala ga je založba Modrijan iz Ljubljane. Avtorji učbenika z naslovom *Naše stoletje* so Ana Nuša Kern (poglavja slovenske zgodovine v

obdobju med svetovnimi vojnami in slovenska zgodovina med drugo svetovno vojno), Dušan Nećak (obća zgodovina) in Božo Repe (slovenska zgodovina po drugi svetovni vojni). Knjiga je nastala v času kurikularne prenove, kar pomeni, da prinaša določene novosti v obsegu oziroma poudarkih na posameznih vsebinah. Kakšnih posebnih novosti v primerjavi z učbenikom, ki ga je izdala DZS (Prunk-Nešović: 20. stoletje) in je še vedno v veljavi, ni. Vendar več o možnih primerjavah obeh učbenikov kasneje.

Pisanje učbenikov ima precej posebnosti, na katere morajo biti njihovi sestavljalci posebej pozorni. Seveda imajo pri tem nekateri večje, drugi manjše težave. Odvisno pač od tega, koliko so pripravljeni razumeti, predvsem pa sprejeti potrebe tistih, ki jim je učbenik namenjen. Zlasti tisti avtorji učbenikov, ki nimajo pedagoških izkušenj na ravni, za katero je učbenik pisan, se morajo poleg tega, da ohranijo strokoven pristop, zavedati, da je perceptivnost mladih ljudi oziroma v našem primeru otrok predvsem vizualna, da je usmerjena na manjše oziroma krajše enote in da je ne le ne zanimajo, ampak tudi odbijajo pretirane podrobnosti. To seveda niso samo posebnosti mladine, ampak tudi značilnosti časa, v katerem živimo. Predvsem zadnja četrtina 20. stoletja je usmerjena v vizualni prenos informacij, v čim večjo hitrost oddajanja in sprejemanja informacij (kar zahteva jedrnatost sporočil), predvsem pa v aktualnost tistega, kar posredujemo ali sprejmemo. Aktualizacija je tako še ena tistih nujnosti, ki se jih je treba v sodobnem izobraževalnem procesu kar najbolj držati.

Novi učbenik za zgodovino v osmem razredu osnovne šole uspešno prestaja vsakršno kritično presojo glede zgoraj navedenih zahtev. Knjiga je namreč polna barvnih in črno-belih slik, reprodukcij raznih fotografij, umetniških del in karikatur. Po navedbah enega od avtorjev je del slikovnega gradiva v tej knjigi objavljen prvič. Zemljevidi, shematske predstavitve strukture organiziranosti in delovanja Osvobodilne fronte, Organizacije združenih narodov, Evropske skupnosti in oblasti v Republiki Sloveniji, miselni vzorci Rooseveltovega New Deala in značilnosti fašizma in nacizma ter matematične množice slovenskih političnih strank v obdobju med svetovnimi vojnami s presekom nestrpnosti, neenotnosti in razklanosti, ob vsem tem pa še zelo veliko diagramov in časovni trak na začetku vsakega poglavja daje učbeniku jasnost in učencem omogoča kvalitetno sprejemanje snovi. Podrobnejše razlage tekoče snovi v učbeniku so napisane z manjšim tiskom, kar jih vidno loči od glavnega toka besedila. Odlomki iz raznih izjav, spominskih zapisov idr. so napisani na modrem ozadju, s čimer pritegnejo pozornost na podoben način kot slikovno gradivo.

Odgovor na vprašanje v kolikšni meri je lahko zgodovinska snov tudi predmet aktualizacije, je dan že na četrti strani, kjer sta primerjani obe obdobji; preteklost in sedanjost v odnosu do snovi, ki se je na začetku stoletja šele uveljavljala, danes pa že v dobršni meri obvlada materialni svet okoli nas - plastike. Čeprav ne ravno bombastičen primer nam vendar pokaže, kako je učbenik pisan tudi v naslednjih poglavjih.

Vse omenjeno obenem že vključuje tudi pojem ustrezne didaktizacije, ki mu moramo dodati še vprašanja na koncu poglavij, ki se kot ponavadi delno navezujejo na snov, obdelano v učbeniku, delno pa na samostojno delo učencev, ki naj bi tako postali resnično aktivni udeleženci izobraževalnega procesa. Običajne so tudi razlage pojmov, ki pa se tokrat ne pojavljajo na koncu poglavij, ampak ob robu poleg besedila, v katerem je določen pojem uporabljen. Nekatere definicije in

ali razlage pojmov so nekoliko predolge ali pa vključujejo druge, morda tudi nerazumljive pojme. K učbeniku sodita še delovni zvezek in priročnik za učitelje, ki sta dopolnila učni komplet za zgodovino v osmem razredu založbe Modrijan.

Največja omejitev, na katero pisci učbenikov naletijo, je natančno definiran učni načrt za posamezne predmete, ki ga je treba pri pisanju učbenika upoštevati. Učbenik *Naše stoletje* je glede na učni načrt razdeljen na poglavja po kronološkem kriteriju in kriteriju ločevanja narodne od obče zgodovine. Učni načrt določa tudi, katere dele snovi je potrebno poudariti in katere zanemariti. Prav zadnje pa sproža največkrat neosnovane kritike na račun avtorjev, založbe ali drugih, v nastanek in izdajo učbenika vpletenih strani. Avtorji sicer imajo nekoliko proste roke glede uveljavljanje t.i. vzorčnega načela, po katerem naj bi se določeno snov obdelalo bolj natančno na račun druge, ki bi se jo zato izpustilo, skratka po načelu "bolje ena bitka obdelana natančno kot tri samo omenjene". Vendar pa je ravno na osnovnošolski ravni pod vprašajem primernost takega pristopa. Vsekakor pa je lahko kritika zajetosti določene snovi v učnih načrtih in s tem tudi v učbenikih dobronamerno usmerjena proti tistim, ki o učnih načrtih prav v času kurikularne prenove odločajo.

Poleg učnemu načrtu se morajo avtorji učbenika prilagajati še na omejeno število ur, kar tudi določa obseg obravnave določenih vsebin. Rezultat je lahko takšen: na primer ples čarlston kot najboljši prikaz veselja do življenja v 20. letih v tem učbeniku ni niti omenjen, na zemljevidu "Sklepni boji za osvoboditev Slovenije" (str. 146) Murska Sobota ni vrisana, tudi sicer je Prekmurje obravnavano zgolj kot obrobje slovenskega ozemlja. Druga svetovna vojna na območju Slovenije je večinoma prikaz dogajanj v Ljubljanski pokrajini. Na drugi strani so tu definicije nekaterih pojmov, na primer eksistencializem in fenomenologija, ki ju osnovnošolci kljub primerni razlagi ne morejo razumeti in bi bilo zato verjetno bolje, da sploh ne bi bila uporabljena.

Naše stoletje je tako klasičen učbenik z vsemi težavami, na katere avtorji učbenikov običajno naletijo. Vendar se moramo pri pregledu prednosti in pomanjkljivosti učbenika vedno zavedati, da idealnega učbenika še ni bilo. Morda je lahko to tudi glavni vzrok za to, da učbeniki nastajajo kljub temu, da so v uporabi še vedno povsem ustrezni novi učbeniki. Knjižni trg, z njim pa tudi trg učbenikov, je namreč tako kot vsi drugi trgi podvržen zakonom ponudbe - povpraševanja in predvsem konkurenčnosti. V tem smislu morda ni odveč omeniti, da je *Naše stoletje* estetsko še bolj privlačno kot Nešovičevo in Prunkovo 20. stoletje, čeprav je bil že ta učbenik učencem bolj 'prijazen' kot katerikoli pred njim. Če novi učbenik treh avtorjev natančneje pogledamo, opazimo tudi to, da je pisan z manj distance do preteklosti, da jo obravnava bolj z današnjega vidika. So pa nekatera poglavja v novem učbeniku nerazumljivo na kratko obdelana. Okupacijski režimi med 2. svetovno vojno, holokavst in koncentracijska taborišča so v učbeniku DZS precej bolje opisana. Zanimivo je, da se v novem učbeniku ime Ana Frank sploh ne pojavi, kar je vsaj neprimerno, če upoštevamo, da je to judovsko dekle s svojimi zapisi in svojo usodo tisti primer, s katerim se otrokom najbolje ilustrira strahote nacističnega režima. Zato pa je v Modrijanovem učbeniku toliko strašnejša fotografija s podpisom "Sarajevska ulica (1992)", na kateri leži mrtva ženska z dobro vidnimi na pol odprtimi usti in očmi. Kljub temu, da je danes vsak človek v množičnih medijih neprestano podvržen spremljanju nasilja, je gotovo na mestu

vprašanje etičnosti objave takšne fotografije v učbeniku. S kratko časovno distanco, ki jo ima in s svojo zgovornostjo, vsekakor doseže svoj didaktični namen, vendar je vseeno premočno sredstvo za dosego tega cilja.

Nejasno je, kako se je v novi učbenik vrinila danes že presežena anekdota o Hitlerjevi izjavi "Naredite mi to deželo spet nemško", ki naj bi jo izrekel pri svojem obisku Maribora 26. aprila 1941, v resnici pa je bilo to 'naročilo' preneseno iz Nemčije po štajerskem gaulajterju Siegfriedu Uberreiterju. Tudi na zemljevidu "Avtoritarni režimi v Evropi (1939)" (str. 41) je vrisana Avstrija; je 'škrat' vpisal napačno letnico ali vrisal napačne meje? Bolj resno pa bo treba v bližnji prihodnosti razmisliti o naslednjem. Pri obravnavi slovenskih političnih taborov v obdobju med vojnama se vztrajno uporablja izraz "delavski tabor". Tudi če pustimo ob strani dejstvo, da so v ta tabor sodili tudi ljudje, ki z delavskim življenjem niso imeli prav veliko skupnega, s stavkom na strani 85: "V primerjavi z meščani, ki so imeli vsaj nekaj prostega časa za razvedrilo, so delavci večino življenja trdo garali," nikakor ne moremo biti zadovoljni. Kdo so meščani in kdo so delavci? So delavci meščani ali ne? Gotovo so. Če so bile določene stranke delavske, ali so res vse druge meščanske in je na primer Slovenska ljudska stranka, ki je imela svojo volilno bazo na podeželju meščanska stranka?

Nujno moramo omeniti še v jedrnatosti odlično razlago problema optantov na str. 225. Po kratki razlagi, kdo so optanti in kako so to postali, je jasno napisano, da gre pri tem za vprašanje "... pretežno v času fašizma priseljenih Italijanov. Del naseljencev je bil kmetov, ki so jih tja naselili na zemljo prisilno razlaščenih slovenskih kmetov." Naj torej osnovnošolci stvari postavijo na pravo mesto, če se že slovenska diplomacija temu izogiba.

Učbeniki, ki so privlačni na pogled, ki vsebujejo poleg pisane vsebine tudi vizualne prikaze od slik do zemljevidov in shem ter grafikonov, postavljajo še eno vprašanje: kako naj učitelj uporablja različna učna sredstva in katera naj sploh uporabi. Diaprojektorji, grafoskopi in nanju vezani učiteljevi kompleti diapozitivov in prosojnic ter druga učila in učna sredstva, ki so v časih, ko je bila na vsaki tretji strani učbenika črnobela fotografija, pomenili praktično edino možnost bogatenja pouka zgodovine v učilnici, danes ne morejo več predstavljati tako zanimive popestritve učne ure. Zato so učitelji v veliki meri prepuščeni sami sebi in svoji iznajdljivosti, ki v večini primerov ne presega fotokopiranja slik iz knjig na prosojnice in snemanja televizijskih oddaj na video kasete in prikazovanje teh v razredu. Za učence danes je izredno zanimivo učno sredstvo osebni računalnik. Sposobni so se ure in ure zabavati z internetom, zato ni dvoma, da bi jih zanimali tudi različni programi z zgodovinsko vsebino. Nekaj takšnih CD romov z interaktivno predstavljeno zgodovinsko snovjo pri nas že imamo, vendar malo in še ti niso usklajeni z učno snovjo. Založbe bi zato lahko začele razmišljati tudi o izdelavi tovrstnih učnih kompletov za učitelja. Seveda bi to tudi za šole pomenilo dodatne stroške za nakup računalniške opreme. Glede na to, da v nekaterih šolah zgodovinske učilnice nimajo niti dovolj ustreznih stenskih zemljevidov, bi bilo pričakovati opremljanje zgodovinskih učilnic z računalnikom (zadoščal bi eden, saj je možen prenos slike z računalnika na pano!) precej nerealno.

Blaž Vurnik